

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“ОСНОВИ РИМСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА”
(для бакалаврів)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

Підготовлено професором кафедри історії та теорії держави і права
Ю. Ю. Ящуринським

Затверджено на засіданні кафедри історії та теорії держави і права
(протокол № 11 від 19.06.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Ящуринський Ю. В. Навчальна програма дисципліни “Основи римського цивільного права” (для бакалаврів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. — 18 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Основи римського цивільного права”, теми контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2010
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Україна поступово прилучається до європейської правової культури, яка походить, серед інших витоків, з античної традиції, зокрема — римської правової спадщини. Тому вивчення студентами понять та конструкцій цивільного права Стародавнього Риму передбачається саме в межах навчального матеріалу дисципліни “Основи римського цивільного права”.

Актуальність та значення дисципліни зумовлені також тим, що Україна за типом своєї правової системи належить до романо-германської правової сім’ї. Її галузі, особливо цивільного правового регулювання, значною мірою побудовані на рецепції римського права, що спричиняє необхідність вивчення майбутніми юристами його першоджерел.

Вивчення навчального матеріалу з дисципліни “Основи римського цивільного права” тісно пов’язане з навчальними матеріалом таких дисциплін, як: “Теорія держави і права”, “Цивільне право і цивільний процес”, “Трудове право” та “Міжнародне приватне право”. Необхідність вивчення “Основ римською цивільного права” обумовлюється тим, що характерною особливістю сучасного розвитку суспільства є відновлення інституту приватної власності, значним розширенням суспільних відносин, які регулюються цивільним правом.

Мета вивчення дисципліни: формування професійного праворозуміння та правової культури майбутнього юриста шляхом засвоєння норм правової спадщини Давнього Риму.

Завдання щодо вивчення дисципліни полягають в оволодінні студентами римською юридичною термінологією та засвоєнні основних інститутів та норм римського цивільного права, а також в опануванні сучасних підходів до права як до міри свободи та справедливості.

В результаті опанування цієї навчальної дисципліни студент має знати: латинську юридичну термінологію, сутність основних понять та конструкцій римського цивільного права. Не менш важливим є і знання змісту основних інститутів римського цивільного права.

Опанувавши зміст дисципліни, студент повинен вміти: тлумачити норми римського приватного права, працювати з джерелами римського цивільного права, а також на основі його норм розв’язувати різноманітні конкретні юридичні казуси.

Формами набуття знань є: прослуховування лекцій, активна участь у проведенні семінарських занять, підготовка рефератів, виконання індивідуальних завдань та самостійна підготовка.

Студенти заочної форми навчання також виконують контрольну роботу.

Формою підсумкового контролю є залік.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ОСНОВИ РИМСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
	Змістовий модуль I. Основні загально-теоретичні положення римського цивільного права
1	Предмет, система та джерела римського цивільного права
2	Суб'єкти цивільних правовідносин
3	Сімейне право
4	Захист суб'єктів римського цивільного права
	Змістовий модуль II. Зміст речового права та права власності за римським цивільним правом
5	Поняття та види речових прав
6	Володіння, його елементи та співвідношення з правом власності
7	Право власності та його види
8	Право на чужі речі
	Змістовий модуль III. Загальні положення зобов'язального та спадкового права
9	Загальне вчення про зобов'язання
10	Договори як підстава виникнення зобов'язань та їх окремі види
11	Позадовіріні зобов'язання
12	Спадкове право
Разом годин: 54	

ЗМІСТ
дисципліни
“ОСНОВИ РИМСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА”

Змістовий модуль I. Основні загально-теоретичні положення римського цивільного права

Тема 1. Предмет, система та джерела римського цивільного права

Теоретико-пізнавальне значення римського цивільного права в історії розвитку людства та в сучасній юриспруденції сучасного юриста.

Поняття та предмет вивчення навчальної дисципліни основи римського приватного права (**jus privatum**), його характерні ознаки та відмінності від публічного права (**jus publicum**).

Історичні системи та принципи римського приватного права.

Етапи розвитку римського цивільного права. Поняття та види джерел римського приватного права. Загальна характеристика форм правоутворення у Стародавньому Римі. Джерела раннього римського права.

Звичаєве право. Закони XII таблиць. Закони (*leges*): постанови народних зборів, сенатус-консульти, імператорські конституції. Плебейські рішення. Едикти магістратів.

Правотворча функція юриспруденції. Видатні римські юристи: Гай, Павел, Папініан, Модестін, Ульпіан.

Джерела класичного римського права. Занепад римської юриспруденції. Закон про цитування римських юристів. Систематизація Юстиніана. *Corsus juris civilis*.

Рецепція римського приватного права як правовий феномен. Форми рецепції римського приватного права. Види рецепції римського приватного права. Типи рецепції римського приватного права. Передумови рецепції римського приватного права в Київській Русі. Вплив римського приватного права на окремі положення “Руської правди”.

Література: основна [7; 8; 19; 11; 12; 13; 24; 26];
додаткова [29]

Тема 2. Суб’єкти цивільних правовідносин

Поняття особи (суб’єкта права) *persona*. Виникнення правосдатності та її зміст. Дієздатність (повна та обмежена). Правові статуси

особи: статус свободи (status libertatis), статус громадянства (status civitatis), сімейний статус (status familia). Інститут громадянської честі. Втрата та обмеження цивільної правоздатності (*capitis deminutio*). Позбавлення громадянства в Стародавньому Римі.

Поділ населення Стародавнього Риму за правовим статусом. Правове становище римських громадян. Правове становище латинів. Правове становище перегринів. Правове становище колонів. Правове становище вільновідпущеників. Правове становище рабів. Способи набуття та припинення рабства. Рабський пекулій.

Поняття, ознаки і види юридичної особи, їх виникнення та припинення діяльності. Правоздатність та дієздатність юридичних осіб.

Література основна [8; 11; 13; 24; 26; 27];
додаткова [29]

Тема 3. Сімейне право

Загальні положення сімейного права. Інститут сім'ї у римському цивільному праві. Загальна характеристика та види римської сім'ї. Агнатська та когнатська спорідненість. Визначення спорідненості за лініями і ступенями.

Законний римський шлюб (*matrimonium iustum*) та його види. Способи укладання шлюбу. Загальна характеристика та форми укладання шлюбу з чоловічою владою (*cum manu mariti*). **Загальна характеристика шлюбу без чоловічої влади (*sine manu mariti*).** **Умови дійсності шлюбу.**

Припинення шлюбу. Шлюбне законодавство Августа. Конкубінат. Особисті та майнові відносини подружжя.

Загальна характеристика відносин між батьками та дітьми. Батьківська влада. Способи встановлення та припинення батьківської влади. Усиновлення та узаконення. Емансипація. Опіка та піклування.

Література основна [1; 8; 10–12; 24; 26; 27]

Тема 4. Захист суб'єктів римського цивільного права

Державний захист порушених та оспорюваних прав. Самоправність та поєдинок. Обмеження самоправності. Форми самозахисту.

Виникнення державного суду. Становлення державної форми захисту порушених майнових прав. Судді та судочинство. Загальна характеристика та види цивільного процесу.

Загальна характеристика та форми легісакційного процесу. Загальна характеристика формулярного процесу. Значення та складові частини преторської формули. Загальна характеристика екстраординарного процесу.

Поняття цивільного позову. Види позовів: позови суворого права; позови доброї совісті; позови за аналогією; позови з фікцією; речові та особисті позови. Надання доказів. Захист та заперечення проти позову. Форми преторського захисту: інтердикти, стимуляція, реституція, введення у володіння.

Поняття та зміст позовної давності. Відмінність позовної давності від законних строків. Перерва перебігу позовної давності та її підстави. Припинення перебігу позовної давності

Література основна [1; 7; 8; 10–12; 27]

Змістовий модуль II. Зміст речового права та права власності за римським цивільним правом

Тема 5. Поняття та види речових прав

Поняття та види речей. Особливості давньоримської класифікації речей. Речі в обороті і речі поза оборотом. Речі рухомі та нерухомі. Особливі права на нерухомість.

Речі манципні та не манципні. Речі подільні та неподільні. Речі споживні і не споживні. Речі родові та індивідуально визначені. Речі прості та складні. Речі головні та побічні.

Способи поєднання частини речі з головною річчю. Поняття та види речових прав.

Література основна [8; 10; 12; 24; 26; 27; додаткова [29]

Тема 6. Володіння, його елементи та співвідношення з правом власності

Поняття володіння (*possessio*). Елементи володіння. Співвідношення володіння та власності. Види володіння. Титульне володіння. Володіння (*possessio*) та тримання (*detentio*). Преторське володіння. Поняття добросовісного та недобросовісного володіння.

Права заставних кредиторів. Прекарне володіння. Секвестр. Набуття володіння. Заволодіння (окупація). Способи передачі володіння. Набуття володіння через сторонніх, його елементи. Припинення володіння. Захист володіння.

Поняття посесійного захисту, його відмінність від петиторного. Види володільницьких інтердиктів. Фікція у формулі публіціанського позову. Володіння правами.

Література основна [1; 8; 10–12; 24; 26; 27]

Тема 7. Право власності

Поняття та зміст права власності. Вчення про дуалізм права власності у римському цивільному праві. Принцип еластичності права власності. Види права власності. Квіритська власність. Власність перегринів. Провінціальна власність. Бонітарна власність. Виникнення поняття приватна власність. Обмеження права власності.

Набуття права власності. Первісні та похідні способи набуття права власності. Оригінальні (первісні) способи набуття права власності за цивільним правом. Захоплення нічийних земель. Специфікація. Набуття права власності за давністю володіння. Оригінальні (первісні) способи набуття права власності за правом народів.

Набуття права власності за договором. Набуття права власності у спадок. Припинення права власності.

Захист права власності. Речові позови захисту права власності. Віндикаційний позов. Сутність та основна мета віндикації. Позивач і відповідач за віндикаційним позовом. Права відповідачів — добросовісних володільців.

Негаторний позов. Публіціанський позов. Особисті позови для захисту права власності.

Література основна [1; 7; 8; 10–12; 14; 17; 27]

Тема 8. Право на чужі речі

Поняття прав на чужі речі. Види прав на чужі речі. Поняття та види сервітутів: сервітути речові і особисті, сільські і міські. Принципи сервітутного права. Види предіальних сервітутів. Види особистих сервітутів. Виникнення та припинення сервітутів. Захист сервітутів.

Суперфіцій, його поняття та сутність. Засоби захисту суперфіцію. Встановлення суперфіцію за преторським і цивільним правом. Припинення суперфіцію.

Емфітевзис, його поняття та сутність. Емфітевтичний продаж. Припинення емфітевзису.

Подвійна правова природа заставного права. Заставне право як вид права на чужу річ. Фидуціарна угода. Ручна застава. Виникнення та припинення заставного права.

Література основна [1; 3; 6; 9–13; 15; 26; 27];
основна [29]

Змістовий модуль III. Загальні положення зобов'язального та спадкового права

Тема 9. Загальне вчення про зобов'язання

Поняття зобов'язання (*obligatio*) та його роль у цивільному обороті. Основні відмінності речових і зобов'язальних прав. Зміст зобов'язання. Сторони у зобов'язанні. Множинність осіб у зобов'язанні.

Види зобов'язань. Альтернативні та факультативні зобов'язання. Поняття юридичних фактів та їх різновиди.

Підстави виникнення зобов'язань та їх класифікація. Зміна осіб в зобов'язанні. Цесія. Переведення боргу. Зобов'язання з декількома кредиторами або боржниками. Подільні та неподільні зобов'язання. Кауза у зобов'язанні.

Поняття і порядок виконання зобов'язань. Виконання зобов'язань належному кредитору й належним боржником. Час виконання. Місце та спосіб виконання.

Наслідки невиконання зобов'язань. Відповідальність за невиконання зобов'язань. Прострочення виконання. Вина, її поняття та види.

Вчення про відшкодування збитків. Підстави звільнення від відповідальності за невиконання зобов'язань. Особиста та майнова відповідальність боржника. Умови відповідальності: вина та шкода. Випадок і неперебійна сила.

Забезпечення зобов'язань. Завдаток. Неустойка. Застава. Порука. Припинення зобов'язань. Відповідність способу припинення зобов'язання способу його виникнення.

Література основна [3; 6; 10; 11; 13; 15; 27];
додаткова [29]

Тема 10. Договори як підстава виникнення зобов'язань та їх окремі види

Поняття правочину. Види та умови дійсності правочинів. Помилки при укладенні правочину. Види згоди при укладенні правочину.

Поняття та класифікація договорів. Зміст договору. Договори односторонні, двосторонні та синалагматичні. Умови дійсності договорів. Тлумачення договору. Порядок укладання договору. Представництво. Суперечність між словами та наміром сторін.

Окремі види договірних зобов'язань. Контракти і пакти.

Загальна характеристика вербальних контрактів. Стипуляція. Загальна характеристика літеральних контрактів: прибутково-видаткові книги, синграфи, хірографи.

Загальна характеристика реальних контрактів: договір позики, договір позички, договір схову, договір застави.

Загальна характеристика консенсуальних контрактів: купівлі — продаж, у договорі найму: речей, послуг, роботи. Договір доручення та договір товариства.

Загальна характеристика безіменних контрактів. Безіменні контракти та пакти.

Література основна [1; 9; 11; 13; 15; 26; 27];
додаткова [29]

Тема 11. Позадоговірні зобов'язання

Поняття зобов'язань ніби з договорів. Зобов'язання, що виникають із безпідставного збагачення. Кондикція та її види. Загальна характеристика позадоговірних зобов'язань. Позов про повернення наданого, мета якого не здійснилася. Позов про повернення викраденого, одержаного несправедливо або на неправильній підставі.

Зобов'язання з деліктів. Ознаки приватного делікту. Види приватних деліктів. Окремі види деліктів: особиста образа, крадіжка, непрапорітне знищення або пошкодження чужих речей, пограбування.

Поняття та види квазіделіктів. Ведення чужих справ без доручення. Зобов'язання з безпідставного збагачення. Відповідальність cells за недбале або неправильне виконання своїх обов'язків. Відповідальність господарів жилих будинків за викинуте або вилите.

Відповідальність господарів готелів, заїжджих дворів і кораблів.

Література основна [1; 6; 10; 11; 15; 26; 27]
додаткова [29]

Тема 12. Спадкове право

Право спадкування та етапи його розвитку. Історія виникнення й розвитку спадкового права. Спадкування за цивільним (стародавнім)

правом. Основні поняття спадкового права. Спадкове майно. Спадкодавець і спадкоємець.

Універсальне та сингулярне правонаступництво у спадкуванні. Спадкування за заповітом. Форми заповітів та умови їх дійсності. Обмеження свободи заповітних розпоряджень. Коло осіб, що мають право на обов'язкову частку.

Спадкування за законом. Види спадкування за законом. Коло осіб спадкування за законом. Спадкування за правом представлення.

Реформи імператора Юстиніана у сфері спадкового права. Лінії та ступені спорідненості у спадковому праві.

Поняття відкриття спадщини. Спадкова трансмісія. Прийняття спадщини. Легати та фідейкоміси. Лежача спадщина. Відумерла спадщина. Позови про спадщину. Захист спадкових прав.

Література основна [3; 9–11; 13; 26]

додаткова [29]

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Теоретико-пізнавальне значення римського права для сучасної юриспруденції.
2. Характеристика римського приватного права.
3. Етапи розвитку римського права.
4. Юридичні факти у римському праві.
5. Фізичні особи як суб'єкти цивільного права.
6. Юридичні особи.
7. Речові права: загальна характеристика.
8. Способи виникнення та припинення права власності.
9. Захист права власності.
10. Права на чужі речі.
11. Поняття та види зобов'язань.
12. Забезпечення договорів: загальна характеристика.
13. Підстави звільнення від відповідальності за невиконання договору.
14. Спадкування: поняття та види.
15. Римський шлюб.
16. Рецепція римського приватного права.
17. Римське приватне право і цивільне право України.
18. Поняття римського сімейного права.
19. Поняття і види споріднення у римському праві.

20. Поняття речового і зобов'язального права.
21. Зобов'язальне право у Древньому Римі.
22. Роль зобов'язань у цивільному обороті.
23. Поняття позадоговірних зобов'язань.
24. Рецепція римського спадкового права в сучасному спадковому праві України.
25. Вербальні контракти.
26. Літеральні контракти.
27. Реальні контракти.
28. Позика.
29. Позичка.
30. Схов та його види.
31. Консенсуальні контракти.
32. Поняття та види пактів.
33. Зобов'язання за квазідоговорами.
34. Зобов'язання за квазіделіктами.
35. Поняття правонаступництва та його види.
36. Поняття спадкування та його види.
37. Спадкування за заповітом.
38. Поняття та умови дійсності заповіту.
39. Спадкування за законом.
40. Прийняття спадщини.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Предмет римського права як юридичної науки.
2. Значення римського права для підготовки та практичної діяльності сучасного юриста.
3. Система римського права.
4. Приватне та публічне право: підстави для розмежування.
5. Квіритське та преторське право.
6. Поняття та види джерел римського права.
7. Правовий звичай як джерело римського права.
8. Поняття та види законів у Давньому Римі.
9. Едикти магістратів як джерело римського права.
10. Діяльність юристів як джерело римського права.
11. Кодифікація Юстиніана.
12. Рецепція римського права.
13. Основні поняття римського судового процесу.

14. Легісакційний процес, його стадії та форми.
15. Формулярний процес та його стадії.
16. Преторська формула та її складові частини.
17. Екстраординарний процес.
18. Поняття та класифікація позовів.
19. Особливі засоби преторського захисту.
20. Поняття фізичної особи та її правоздатності.
21. Дієздатність фізичної особи.
22. Правовий статус вільних негромадян.
23. Правове становище раба.
24. Юридичні особи та їх види.
25. Агнати та когнати. Лінії та ступені споріднення.
26. Поняття та умови укладання шлюбу.
27. Форми укладання шлюбу.
28. Види шлюбу та правові відносини подружжя.
29. Позашлюбні спілки.
30. Правовідносини між батьками і дітьми.
31. Батьківська влада.
32. Опіка та піклування.
33. Поняття та ознаки речового права.
34. Види речових прав.
35. Поняття та види речей.
36. Поняття та види витрат.
37. Поняття та структура володіння.
38. Види володіння.
39. Способи придбання володіння.
40. Захист володіння.
41. Поняття та зміст права власності.
42. Класифікація способів придбання права власності.
43. Первісні та похідні способи придбання права власності.
44. Підстави припинення права власності.
45. Форми права власності.
46. Захист права власності.
47. Поняття та види прав на чужі речі.
48. Поняття та ознаки сервітутів.
49. Види сервітутів.
50. Узуфрукт та суміжні з ним права.
51. Емфітевзис і суперфіцій.
52. Поняття та форми застави.

53. Поняття та ознаки зобов'язання.
54. Класифікація зобов'язань.
55. Підстави виникнення зобов'язань.
56. Сторони в зобов'язанні.
57. Множинність та заміна осіб у зобов'язанні.
58. Забезпечення виконання зобов'язань.
59. Умови належного виконання зобов'язань.
60. Припинення зобов'язань крім виконання.
61. Умови відповідальності боржника за невиконання зобов'язань.
62. Поняття та види правочинів.
63. Умови дійсності правочинів.
64. Вади волі при укладанні правочинів.
65. Поняття та класифікація договорів.
66. Елементи договору.
67. Стадії укладання договору.
68. Вербальні контракти.
69. Літеральні контракти.
70. Реальні контракти.
71. Позика.
72. Позичка.
73. Схов та його види.
74. Консенсуальні контракти.
75. Купівля-продаж.
76. Договір найму та його різновиди.
77. Договір доручення.
78. Договір товариства.
79. Безіменні контракти.
80. Поняття та види пактів.
81. Зобов'язання за квазідоговорами.
82. Зобов'язання за деліктами.
83. Зобов'язання за квазіделіктами.
84. Поняття правонаступництва та його види.
85. Поняття спадкування та його види.
86. Спадкування за заповітом.
87. Поняття та умови дійсності заповіту.
88. Спадкування за законом.
89. Прийняття спадщини.
90. Сингулярне правонаступництво та його види.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Гай*. Институции / Под ред. Л. Л. Кофанова, В. А. Савельева / Пер. с лат. Ф. Дидинського. — М.: Юрист, 1997. — 368 с.
2. *Памятники римского права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана*. — М.: Зерцало, 1997. — 608 с.
3. *Памятники римского права: Институции Юстиниана* / Под ред. Л. Л. Кофанова и В. А. Томсинова. — М.: Зерцало, 1998. — 400 с.
4. *Бартошек М. Б.* Римское право: понятия, термины, определения: Пер. с чешк. — М.: Юрид. лит., 1989.
5. *Иоффе О. С., Мусин В. А.* Основы римского гражданского права. Учеб.-метод. пособие для студ. заоч. отд-ния. — Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1974. — 156 с.
6. *Косарев А. И.* Римское частное право: Учеб. для вузов. — М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1998. — 254 с.
7. *Макеев В. В., Головкин А. Г.* Частное право Древнего Рима: Учеб. пособие. — 2-е изд., перераб. и доп. — Ростов н/Д: Издат. центр «МарТ», 2002. — 254 с.
8. *Новицкий И. Б.* Основы римского гражданского права. — М.: Юрид. лит., 1972. — 267 с.
9. *Новицкий И. Б.* Римское право. — М.: Теис, 1996.
10. *Омельченко О. А.* Римское право: Учебник. — М.: ТОН-Остожье, 2000. — 206 с.
11. *Орач С. М., Тищик Б. Й.* Основы римского частного права: Курс лекцій. — К.: Юрінком Інтер, 2000. — 272 с.
12. *Пиляева В. В.* Римское частное право. — СПб.: Питер, 2002. — 272 с.
13. *Підпригора О. А.* Основы римского частного права: Підручник. — К.: Вища шк., 1995. — 267 с.
14. *Підпригора А. А.* Основы римского гражданского права. — Киев: Вентури, 1994.
15. *Підпригора О. А., Харитонов Є. О.* Римське право: Підручник. — К.: Юрінком Інтер, 2003. — 512 с.
16. *Пухан И., Поленак-Акимовская М.* Римское право (базовый учебник): Пер. с македон. / Под ред. В. А. Томсинова. — М.: Зерцало, 1999. — 432 с.
17. *Римское частное право: Учебник* / Под ред. И. Б. Новицкого, И. С. Перетерского. — М.: Новый юрист, 1997. — 508 с.

18. *Санфилиппо Ч.* Курс римского частного права: Учебник: Пер. с итал./ Под общ. ред. Д. В. Дождева. — М.: БЕК, 2000. — 370 с.
19. *Скрипильев Е. А.* Основы римского права: Конспект лекций. — М.: Ось-89, 1998. — 208 с.
20. *Харитонов Е. О.* Основы римского частного права. — Харьков: Одиссей, 1998. — 284 с.
21. *Харитонов Е. О.* Основы римского частного права. — Ростов н/Д: Феникс, 1999. — 412 с.
22. *Харитонов Є. О.* Приватне право у Стародавньому Римі: Навч. посіб. — Одеса: Бахва, 1996. — 160 с.
23. *Харитонов Е. О.* Рецепция римского частного права. — Одесса: Бахва, 1996. — 280 с.
24. *Харитонов Є. О.* Римське приватне право (Конспект лекцій. Практикум). — Х.: Одиссей, 2000. — 270 с.
25. *Хвостов В. М.* Система римского права: Учебник. — М.: Спарк, 1996. — 522 с.
26. *Хутьз М. Х.* Римское частное право: Курс лекций. — М.: Былина, 1994. — 170 с.
27. *Черниловский З. М.* Римское частное право: Элементарный курс. — М.: Юрист, 2000. — 211 с.

Додаткова

28. *Дигесты Юстиниана:* Пер. с лат.; Отв. ред. Л. Л. Кофанов. — М.: Статут, 2002–2005.
29. *Памятники римского права: Юлий Павел. Пять книг сентенций к сыну. Фрагменты Домиция Ульпиана.* — М.: Зерцало, 1998. — 240 с.
30. *Бобровникова Т. А.* Повседневная жизнь римского патриция в эпоху разрушения Карфагена. — М.: Мол. гвардия, 2001. — 493 с.
31. *Виппер Р. Ю.* Очерки по истории римской империи: В 2 т. — Ростов н/Д, 1995.
32. *Гай Светоний Транквил.* Властелины Рима. — М., 1999.
33. *Гиро П.* Быт и нравы древних римлян: Пер. с франц. — Смоленск: Русич, 2002. — 576 с.
34. *Грант М.* Расцвет римской империи: Пер. с англ. — Харьков: Книжный клуб семейного досуга, 2005. — 415 с.
35. *Грант М.* Римские императоры: биографический справочник правителей римской империи 31 г. до н. э. — 476 г. н. э. / Пер. с англ. М. Гитт. — М.: ТЕРРА — Книжный клуб, 1998. — 400 с.

36. *Грант М.* Цивилизация Древнего Рима / Пер. с англ. И. Ю. Мартыанова. — М.: ЗАО Центрполиграф, 2003. — 397 с.
37. *Дождев Д. В.* Римское частное право: Учеб. для вузов. — М.: ИНФРА-М-НОРМА, 1996. — 685 с.
38. *Дюрант В.* Цезарь и Христос. — М.: КРОН-ПРЕСС, Г995. — 735 с.
39. *Дюрант В.* История Рима: В 4 т. (Т. 1. — 1843; Т. 2. — 1844; Т. 3, 4. — 1872).
40. *Ильинская Л. С.* Античность: Краткий энциклопедический справочник / Под ред. А. И. Немировского. — М.: Лабиринт, 1999. — 368 с.
41. *История Древнего Рима* / Под ред. В. И. Кузицина. — М.: Высшая шк., 2000.
42. *Крылатые фразы древних римлян* / Сост. И. Смирнов, В. Левинский — М., 1999.
43. *Культура Древнего Рима: В 2 т.* / Под ред. Е. С. Голубцовой. — М.: Наука, 1985.
44. *Машкин Н. А.* История Древнего Рима. — М.: Изд-во МГУ, 1949.
45. *Моммзен Т.* Римская история: В 3 т. (Т. 1. — 1854; Т. 2. — 1855; Т. 3. — 1856).
46. *Нетушил И. В.* Обзор римской истории. — Харьков, 1916.
47. *Покровский И. А.* История римского права. — СПб.: Издательско-торговый дом “Летний сад”, 1999. — 533 с.
48. *Ростовцев М. И.* Рождение Римской империи. — Петроград, 1917.
49. *Салогубова Е. В.* Римский гражданский процесс. — М.: Городец, 1997. — 141 с.
50. *Сергеенко М. Е.* Жизнь в Древнем Риме. — СПб.: Издательско-торговый дом “Летний сад”, 2000. — 368 с.
51. *Утченко С.* Юлий Цезарь. Цицерон и его время. — М.: Мысль, 1998. — 624 с.
52. *Ферреро Г.* Величие и падение Рима: В 2 т. — СПб., 1997.
53. *Хейтланд.* Римская республика: В 3 т. — Кембридж, 1909.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни	
“Основи римського цивільного права”	4
Зміст дисципліни	
“Основи римського цивільного права”	5
Теми контрольних робіт	11
Питання для самоконтролю.....	12
Список літератури.....	15

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *С. М. Толкачова*
Комп’ютерне верстання *І. О. Музика*

Зам. № ВКЦ-4312

Формат 60×84/16. Папір офсетний.

Друк ротатійний трафаретний.

Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)

03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»

03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*